

լալ այս աշխարհի մէջէն որուն տէրն էր ինքը: Իսկ եթէ տարամերժեր անարգունքի այդ բնութիւնը... եթէ միակ խոյանքով մը տիրանա՛ր այդ փառքին, փոխանակ ըստանալու զայն զոհողութեան և հրաժարումի ըստ երեութիւն աճուլ աշխատանքով մը... Հոս ալ, սակայն, այս երրորդ անգամ ըլլալով, Յիսուս կը տեսնէ վտանգը, և ի բաց կը դարձնէ հակառակորդին նենգամիտ խորհուրդը. «Երթ, յիտս իմ, սատանայ, զի գրեալ է. Տեսուն Աստուծոյ քում երկիր պաղցես, և զնա միայն պաշտեսցես»:

Այսպիսի եղաւ ելքը այս տարօրինակ մենամարտին, որ իր մեծութեամբը շատ աւելի ահաւոր էր և աշխարհի համար ունեցած իր հետեանքներովը շատ աւելի լուրջ, որքան չէին նկատուած պատմութեան ամենէն մեծաշունչ և արիւնահեղ և բանաստեղծներէն այնքան տարփողուած պատերազմները: Ապահովաբար Յիսուս մէկ անգամէն իր գործը չվերջացուց խաւարային ոգիին հետ: Բարոյական փորձութիւնը շարունակուեցաւ միշտ իր կեանքի միջոցին. մարդոց անտարբերութիւնը, ժողովուրդին պետերուն առեւութիւնը, իր աշակերտներուն սխալ հասկցումը առեւութիւնը, այս ամէնը կրնար անուշադ փորձութեան անդադար վերածնող պատճառ մը ըլլալ իրեն համար: Բայց անապատին այդ բուն կոխը կը մնայ, այնու ամենայնիւ, Փրկչին երկրաւոր ասպարէզին մէջ բոցառիկ կարեւորութեամբ եղելութիւն մը: Այս յիշատակելի պայքարին մէջ, Յիսուս ընդ միշտ կը տեսնէ այլևս հետեւիք ճամբան և զգուշանալի վտանգները: Պատուած է այլևս աշխարհի իշխանին դիմակը. ուստի և չ'անդիտանար թէ աշխարհի մեծութիւնները բուն թափով պիտի հոկոտակին միշտ իրեն, և այս յամառ կոխին վախճանը նշաւականք և մահ պիտի լինի իրեն համար: Ամենակալին առջև վերակրկնած է անիկա իր ուխտը՝ ոչ թէ մարմնոյ զէնքերով այլ զոհողութեան և նուաճատացումի ճամբով ընդունելու փառքը, զոր Աստուած խոստացած էր իրեն: Այս ուղղութեամբ է որ անիկա այսուհետեւ պիտի հետապնդէ իր գործը. իր պաշտօնին պատրաստութիւնը աւարտած է. անոր գործադրութիւնն է որ պիտի սկսի ասկէ վերջը:

Փ. Պ.

ԾԱՌԵՐԸ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ ՄԷՋ

Ա.

ԱՐՄԱԻԵՆԻՆ

1. Անունը եւ նկարագրութիւնը.

Արմաւենին, որ առատօրէն կ'աճէր Պաղեստինի մէջ, բուսական թագաւորութեան իշխաններէն մին համարուած է: Իր 40-50 տերեւներէ բաղկացեալ ոստերը պտկածեալ կը տարածուին իր բունին վերեւ, որ 15-20 մէղր բարձրութիւն ունի: Ծաղիկները կոյտ կոյտ կը կախուին իր ճապուկ ոստերուն տակէն ու իր պտուղները շատ կը նմանին ձեռքի մատերու, որմէ ծագում առած են՝ յունական դակտիլոս (dactulos = մատ) անունը և սպանիական դակտիւլ (dactul) և ֆրանսական datte բառերը: Երբայական samor (tâmôr = արմաւենի) եւ արաբական samr (tamr = արմաւ) բառերը ծառին ներքեւները կը բացատրեն: Իսկ լատինական պալմա (palma) բառը արմաւենիի ոստերուն ձեռքի փերերուն նմանող կորութիւնը կը ցուցնէ:

2. Արմաւենին՝ Պաղեստինի մէջ.

Այս ծառը շատ ծանօթ էր երբեմն Պաղեստինի մէջ, մինչդեռ այսօր Միջերկրականի եղերքները ու քանի մը որոշ տեղեր միայն կը դանդախ: Յովելի մարգարէութեան մէջ (Ա. 12) արմաւենին դասուած է այն ծառերու կարգին, որոնց մարտններէ տպականութիւնը կատարեալ աղէտ մը եղած էր բնակիչներուն. «Որթատուէրը ցամաքեցաւ ու թղենին նուազեցաւ. նոնենին, արմաւենին, խնձորենին և արտին բոլոր ծառերը չորցան, ու այսպէս վերցաւ ուրախութիւնը մարդոց որդիներու սիրտերէն»:

Քանանու երկրին հիւսիս-արեւմտեան ծովեղերքը այնքան բազմատեսակ արմաւենիներ կային որ Յոյները «Երկիր Արմաւենեայ» (Phoinix) անուանեցին զայն, ու տակէ ծագում առաւ Փիւնիկե անունը:

Յուդայի երկրին մէջ առատ էր Արմաւենին, ինչպէս կը զրէ Թէոփրաստոս:

Նոյնը կը հաստատեն Ստրաբոն, Պաւսանիաս, Տակիտոս եւ ուրիշ հեղինակներ։ Այդ պատճառաւ է որ Ասմոնեանց կամ Մակարայեցւոյ իշխանութեան եւ հոսմայեցի դատաւորներու ժամանակի դրամներուն վրայ արմաւենիի ոստ մը քանդակուած կը տեսնենք։ Շմաւոն Մակարեան 138 թուականին (Ն. Ք.) դրամ կոխելու իրաւունք ստացած ըլլալով, մէկ կողմը արմաւենի մը նկարեց սա արձանագրութեամբ. «Ազատութիւն Սիոնի»։ Նոյնպէս 70 թուականին, Երուսաղէմի կործանումէն ետք, Վեսպասիանոս իր շքադրամներուն վրայ քանդակել տուաւ կին մը, որ կուլար նստած արմաւենիի մը տակ՝ «Հրէաստան գերեալ» արձանագրութեամբ։

Երիքով «Քաղաք Արմաւենեաց» անունով յիշուած է Ա. Գրոց մէջ (Բ. Օրէնք ԼԴ. 3, Դատ. Ա. 16, Գ. 13, Բ. Մնաց. ԻԲ. 15)։ Այս քաղաքի արմաւենեաց պարտէզները հարիւր ստաղիոն կամ տասնեւութուկէս քիլոմէթր երկարութիւն ունին, կ'ըսէ Ստրաբոն։ Այս տեսակէտով նշանաւոր էր իսկապէս Երիքով, ինչպէս կը վկայեն Յովսէպոս, Պլինիոս, Տակիտոս, Որատիոս եւ Թալմուտը։

Ենգադղի, Մեռեալ Ծովի արեւմտեան եզերքին վրայ, ի հնումն կը կոչուէր Ասասանթամար (Ծննդ. ԺԴ. 7), որ կը նշանակէ «բաժակ արմաւենեաց», եւ Յովսէպոս, Պլինիոս ու Յերոնիմոս խօսած են այդ կողմերու բազմաթիւ արմաւենիներու մասին։ Սիրաքի գիրքին մէջ ըսուած է Իմաստութեան բերնով (ԻԴ. 18). «Ենգադղիի մէջ բարձրացած եմ ես արմաւենիի նման» (*): Նեեմիայի ժամանակ Հրեաները Զիթենեաց Լեռը կ'երթային արմաւենիի տերեւներ բերելու Տաղաւարահաջաց տօնին համար։ Բեքանիա եւս կը նշանակէ «տուն արմաւենեաց». եւ Գալիլեացիները, որոնք Ծաղկադարդի օրը ընկերացան Յիսուսի՝ Բեթփազէն երուսաղէմ, արմաւենեաց ոստեր կը կրէին ձեռքերնին (Յովհ. ԺԲ. 13)։

Երուսաղէմէն քիչ մը հիւսիս, Ռամայի ու Բեթելի միջեւ, տեղ մը կայ որ կը կոչուի Բաաղրամար (Դատ. Ի. 33), որ կը նշանակէ «տեղի արմաւենեաց»։ Հոն եւ

կամ մօտակայ վայր մը կը բարձրանար արմաւենի մը կամ արմաւենեաց թաւուտ մը, որուն ներքեւ Դեբովրա կը դատէր Իսրայելացիները (Դատ. Դ. 5) (*): Արմաւենիի մինչեւ այսօր կը գտնուի տակաւին Նապլուսի, Ճինինի ու Բեյսանի մէջ։ Ըստ Յովսէպոսի Գալիլեայի Լիճին ափերը զարդարուած էին առատ արմաւենիներով։

Եթէ աչքէ անցընենք Ելից եւ Թուոց գիրքերը՝ պիտի տեսնենք որ Իսրայելացիք իրենց Եղիպտոսէ ելլելէն յետոյ տասներկու ջուրի աղբիւրներ եւ եօթանասուն արմաւենիներ գտան Եղիմի մէջ (Ելք ԺԵ. 27, Թիւք ԼԳ. 9)։ Ստանլէյ ուղեւորը միւհենոյն տեղը ութսուն արմաւենիներու հանդիպեցաւ 1855-ին։ Անունը Տաղմոր կամ Տամար, որ հեռաւոր քաղաք մըն է Դամասկոսի ու Եփրատի մէջտեղ՝ հիմնուած կամ վերաշինուած Սողոմոնի ձեռքով, ի հնումն արմաւենիներով հարուստ վայր մըն էր։ Յոյներն ու Հռոմայեցիները այդ տեղին տուին Պալմիր հոմանիշ անունը, որուն ներքեւ թաքնուած է կարծես արմաւենի (palmier)։

3. Արմաւենիի՝ հարսարապետական զարդ.

Արմաւենիի նմանութիւնն ունէին Սողոմոնի Տաճարին եւ Եզեկիէլի տեսլական տաճարին զարդերը։ Թերեւս միայն նորատունկ արմաւենիներ կամ արմաւենիի տերեւներ էին անոնք՝ համաչափօրէն շարուած իրարու քով։ Սողոմոն ասոնց նման զարդեր, ինչպէս եւ քերովքներ ու ծաղիկներ քանդակել տուաւ Տաճարին ներքին կողմը (Դ. Թագ. 2. 26)։ Թագաւորը նոյն զարդերը քանդակել տուաւ նաեւ Սրբութեան եւ Սրբութիւն Սրբոցի մուտքերու դուռներուն վրայ (Դ. Թագ. 2. 31-35)։ Գալով Եզեկիէլի տեսիլքին՝ անիկա ցոյց կու տայ դրանդիները այն դուռներուն, որոնք կը բացուէին Իսրայելի Դաւիթին վրայ, ցոյց կու տայ նոյնպէս Տաճարի ներքին սրահները, որոնք որմերուն վրայ արմաւենիներ ներկայացնող քանդակազարդեր կային (Եզեկ. Խ. 16, 22, 31, 34, 37)։

(*) Վուլգազա Ենգադղիի սեղ ունի կողմէ եւ սինէական ու աղեքսանդրեան յոյն թարգմանութիւնները՝ ծովափին վրայ։

(*) Քանի մը մեկնիչներ արմաւենիի ձեւով տիւն մը ըլլաւ կը կարծեն զայն։

4. Արմատի գինի.

Քաղաքացուց եւ եղիպտացուց նման իտալեկացիներն ալ արմատը կ'ուտէին թէ՛ թարմ եւ թէ՛ չոր վիճակի մէջ: Զորը կը գնէին նաեւ փոքրիկ կարկանդակներու մէջ: Այս պատուէն տեսակ մը գինի եւ կը հանէին որ շատ յարգի էր, այն է՝ օւֆուրը, որ նոյնպէս կ'արտադրուէր զանազան քաղցրահամ պտուղներէ: Յովսէպոս կը խօսի չխմորուած արմատէ հանուած մեղրի մը կամ օշարակի մը մասին (Պատմ. Գիրք Դ. Գլ. Ը. 3): Մնացորդաց Բ. Գիրքին համաձայն (ԼԱ. 5)՝ եգիպտացի թագաւորութեան ժամանակ իտալեկացիները ցորենի, գինիի, ձէթի եւ մեղրի երախայրիքը Աստուծոյ նուիրեցին: Այդ մեղրը արմատի մեղրը ըլլալ կը կարծուի, վասն զի հաւանական է որ փեթակի մեղրը երախայրեաց օրէնքին մէջ անցած ըլլար:

Յիշենք նաեւ՝ թէ արմատենիի ստերը Տաղաւարահարաց տօնին ունձազարդ տաղաւարներ շինելու կը ծառայէին (Դեւտ. ԻԳ. 40, 42):

5. Արմաւենին՝ խորհրդանշան.

Հին Հրէից քով արմաւենին ուրախութեան եւ յաղթանակի խորհրդանշանն էր: Շմաւոն Մակարեան արմաւենեաց ոստերու սօսաւիւններու մէջէն մտաւ երուսաղէմի միջնաբերդը (Ակրա), զոր գրաւած էր Ասորիներէն (Ա. Մակ. ԺԳ. 51): Ատկէ առաջ Հրեաները ներկայ եղած էին Յուդա Մակաբէի ձեռքով Տաճարի սրբազորութեան՝ արմաւենեաց ոստեր ունենալով ձեռքերնին (Բ. Մակ. Ժ. 7): Ըսինք արդէն թէ Մաղկազարդի օրը ինչպէս Հրեաները ընթացան Յիսուսի առջեւն ցնծութեան աղաղակներով եւ արմաւենեաց ոստեր ի ձեռնին:

Յիշենք նաեւ Յովհաննու Յայտնութեան մէջ նկարագրուած ընտրեալները, որոնք ձեռքերնին արմաւենիներ բռնած ունին՝ իբրեւ յաղթանակի խորհրդանշան (Յայտ. Է. 9):

6. Նմանութիւններ.

Արմաւենիի գեղեցկութիւնը սքանչալցում պատճառած է Ս. Գիրքի ներշնչեալ

հեղինակներուն: Սիրաքի մէջ, ինչպէս տեսանք, Իմաստութեան զրուարտը եղած է՝ նմանցնելով զայն Ենգադդիի արմաւենիին (Սիրաք ԻԳ. 18): Սաղմոսի ՉԱ. զլխուն 13 համարին մէջ արգարները նմանցուած են մշտադալար արմաւենիին, մինչ չարերը կը նմանին Պաղեստինի հողին վրայ աճող սակաւակեաց խոտին:

Ինչպէս արմաւենիի արմատէն ծնած բազմաթիւ ընձիւղները, որոնք մատաղա ծառատունկերու փունջ մը կը ձեացնեն իր չուրջը, նոյնպէս՝ Սիրաքի գեղեցիկ մէկ նկարագրութեան համաձայն՝ Հին Ուխտի քահանաները չըմպատած էին Շմաւոն քահանայակալը՝ որ էր որդին հռչակաւոր Ոնիասի:

Ամփոփեց
Մ. Ե. Ն.

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԽՈՍԳ

Աստուածաբանութիւնը Աստուծոյ խորհուրդն է յեպի մարդը խնամհամ, իսկ իմաստասիրութիւնը մարդուն խորհուրդն է առ Աստուած քարժացած:

*

Մարդ չի կրնար երջանիկ ըլլալ՝ քայքայեցնելով ուրիշները երջանկացնելով:

*

Բանականութեան յաղթանակն է քարոզ կենցաղախալի անոնց հետ որոնք զուրկ են անկի:

*

Խոհական անձերու գործը մեծ է. անոնք պաշտօն ունին քանականութիւն ունենալու փոխան անոնց՝ որոնցմէ հեռացած է այն:

*

Կը սիրեմ զիդացիները. անոնք քիւր իմաստասիրելու չափ քաւական գիտուն չեն:

*

Մօր մը սիրքը թնութեան զուխործոցն է:

*

Մօր մը համար առաքինութեան անկեմախոյր վարձքն է՝ իր երիտասարդութիւնը իրել օրինակ իր աղջկան սոցել դնել:

*

Կնոջ համար օգտախաղաղն է պատուաւոր գիտութիւնը՝ սոսնիսն պարսկականութեանց գիտութիւնն է:

*

Կիներ ծաղիկ մըն է որ շուքի մէջ միայն անուշահոտութիւն կը բուրհ: